

Quick Scan Hazelnootsector

Quick Scan Hazelnootsector

**Onderzoek naar de hazelnootsector
met focus op de Nederlandse verwerkers**

**Frederike Rijkse, Bart Slob
& Sanne van der Wal (SOMO)**

Amsterdam, Oktober 2010

SOMO richt zich op onderzoek en activiteiten gerelateerd aan het beleid en het gedrag van multinationale ondernemingen in hun internationale context. Hiermee wil SOMO, direct of indirect, een bijdrage leveren aan duurzame economische, sociale en ecologische ontwikkeling, het verbeteren van arbeidsomstandigheden en de positie van arbeiders, het bieden van tegenwicht aan multinationale ondernemingen en de bestrijding van uitbuiting, armoede en ongelijkheid wereldwijd.

Colofon

**Quick Scan Hazelnootsector
Onderzoek naar de hazelnootsector
met focus op de Nederlandse verwerkers**

Oktober 2010

Auteurs: Frederike Rijkse, Bart Slob
& Sanne van der Wal (SOMO)

Cover design: Annelies Vlasblom

Dit rapport is uitgevoerd in opdracht van Hivos. De inhoud van dit rapport valt onder de verantwoordelijkheid van SOMO.

Gepubliceerd door

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen
Centre for Research on Multinational Corporations

Sarphatistraat 30
1018 GL Amsterdam
The Netherlands
Phone: + 31 (20) 6391291
E-mail: info@somo.nl
Website: www.somo.nl

This document is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivateWorks 2.5 License.

Inhoudsopgave

Onderzoek naar de hazelnootsector	5
De wereldwijde productie van hazelnoten	5
<i>Primaire productie en verwerking.....</i>	<i>5</i>
<i>Productielanden.....</i>	<i>5</i>
<i>Turkije</i>	<i>6</i>
<i>Nederland.....</i>	<i>8</i>
Afname door Nederlandse bedrijven en hoeveelheden	9
<i>Turkse leveranciers</i>	<i>9</i>
<i>Nederlandse afnemers</i>	<i>10</i>
<i>Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie</i>	<i>10</i>
<i>Verwerkingsbedrijven</i>	<i>10</i>
Hazelnoten in Nederlandse producten.....	12
Gedragcodes en verhouding tot afname van Turkse hazelnoten	13
<i>Zonnatura</i>	<i>13</i>
<i>Unilever.....</i>	<i>13</i>
<i>Ferrero</i>	<i>13</i>
<i>Mars</i>	<i>14</i>
<i>Ahold</i>	<i>14</i>
<i>Kraft Foods.....</i>	<i>15</i>
<i>Nestlé</i>	<i>15</i>
Marktverdeling van overige hazelnootproducerende landen	16
<i>Italië</i>	<i>16</i>
<i>Verenigde Staten.....</i>	<i>16</i>
<i>Spanje</i>	<i>17</i>

Onderzoek naar de hazelnootsector

De wereldwijde productie van hazelnoten

Primaire productie en verwerking

Hazelnoten zijn de vruchten van de hazelaar. Voor de groei van de noten is kruisbestuiving nodig van zowel een vrouwelijke als een mannelijke boom. De noten groeien in een soort bloemenkelk met harde bruine bladeren en groeien met twee of drie tegen elkaar aan. In onze streken worden hazelnoten jaarlijks geoogst in het midden van de herfst, wanneer de bomen hun bladeren en vruchten loslaten. Hazelaars groeien gemiddeld tot een hoogte van negen meter, maar kunnen ook doorgroeien tot 14 meter.¹ Een hazelaar doet er in eerste instantie vier jaar over om de eerste hazelnoten te produceren.

Vooraf in de wintermaanden vereist de hazelaar veel verzorging om hoge productie te kunnen garanderen. Het verzamelen van hazelnoten gebeurt zowel handmatig als met oogstmachines. In Turkije, het land dat wereldwijd de meeste hazelnoten produceert, worden de noten vooral met de hand geplukt. Daarna worden ze gedroogd in de zon. Het oogsten vindt plaats door het verzamelen van de hazelnoten met bladeren die neervallen op de grond wanneer de takken geschud worden. Een andere oogstmethode is het individueel plukken van de hazelnoten van de takken. Nadat de noten opgeraapt zijn worden ze dezelfde dag of enkele dagen later verzameld. De volgende stap is het uitspreiden van de noten op de grond om ze in de zon te laten drogen. Na het drogen worden de bladeren gescheiden van de noten door middel van oogstmachines en een tweede maal gedroogd in de zon. De totale periode van drogen duurt maximaal 15 tot 20 dagen afhankelijk van de weersomstandigheden. De verwerking van hazelnoten na de oogst vindt plaats in twee fasen. In de eerste fase wordt de dop gespleten en de pit gescheiden van de dop. In de tweede fase ondergaat de pit verscheidene processen zoals blancheren, roosteren, snijden, verpulveren of tot pasta maken. Verwerkte hazelnoten zijn de noten die na het verwijderen van de dop nog een verwerkingsproces ondergaan.

Productielanden

De grootste producenten van hazelnoten zijn Turkije, Italië, Spanje, Azerbeïjan en de Verenigde Staten. Hoewel hazelnoten ook worden geproduceerd in Rusland, Iran, Roemenië en Frankrijk, hebben deze landen slechts een minimaal aandeel in de wereldwijde hazelnotenmarkt. De productie van hazelnoten fluctueert van jaar tot jaar vanwege veranderende weersomstandigheden. Van alle productielanden is de hazelnootconsumptie per jaar het hoogst in Italië, gevolgd door Griekenland en Turkije. Wereldwijd is de consumptie per jaar het hoogst in Zwitserland, daarna komen Oostenrijk, België, Duitsland en Luxemburg.

De wereldwijde productie van hazelnoten varieert jaarlijks, afhankelijk van de weersomstandigheden. Duitsland is de belangrijkste importeur wereldwijd en beslaat ongeveer 35 procent van de totale wereldimport. Hoewel Italië het tweede grootste productieland is, importeert het ook Turkse hazelnoten bestemd voor de chocolade-industrie. De importcijfers van Zwitserland zijn over het

¹ Agriculture Guide "Taking care of hazelnut trees in winter" < <http://agricultureguide.org/agriculture/vegetative-production/hazelnut-vegetative-production/>>

algemeen stabiel en er is een duidelijke groei te constateren in Frankrijk, Oostenrijk, België en Luxemburg.²

Tabel 1: Productiegebied³ (ha) en oogst⁴ (ton) in Turkije

Jaar	Oogst	Productiegebied
2009	500.000	-
2008	801.000	663.000
2007	530.000	663.900
2006	661.000	666.000
2005	530.000	665.000

Turkije

Turkije is de grootste producent van hazelnoten wereldwijd onder andere vanwege het gunstige klimaat voor hazelnootproductie. Hazelnoten worden gecultiveerd in zowel de oostelijke en westelijke regionen aan de Zwarte Zeekust. De grond in deze gebieden is ongeschikt voor andere gewassen en bevat sterk hellende stukken. Een bijkomend voordeel voor hazelnootplantages in gebieden met zware regenval is het vermogen van de hazelaar om bodemerrosie te voorkomen. De export van hazelnoten vormt een kwart van alle landbouw export van Turkije. Het aantal hazelnoottelers wordt geschat op 400.000, hoewel definitieve cijfers niet bekend zijn bij de Turkse overheid. Het totaal aantal mensen wat afhankelijk is van de hazelnootteelt bedraagt ongeveer 2 miljoen, terwijl 8 miljoen mensen werkzaam zijn in activiteiten die gerelateerd zijn aan hazelnoten.⁵ De productie is daarom van cruciaal belang voor de sociale en economische structuur in de regio.

Het aandeel van Turkije in de totale wereldproductie bedraagt ongeveer 75 procent.⁶ Ongeveer 60 procent van de hazelnoten worden geproduceerd in de Oostelijke Zwarte Zee regio, 15 procent is afkomstig uit de Centrale Regio en de resterende 25 procent wordt geproduceerd in de Westelijke Zwarte Zee regio. De boomgaarden strekken zich uit tot 30 kilometer landinwaarts. De regio waar hazelnoten worden verbouwd kan worden verdeeld in twee sub-regio's: het oostelijke deel van de Zwarte Zee regio (de provincies Ordu, Giresun, Rize, Trabzon en Artvin) en het midden en westelijke deel van de Zwarte Zee regio (de provincies Samsun, Sinop, Kastamonu, Bolu, Düzce, Sakarya, Zonguldak en Kocaeli).

² FAO Corporate Document Repository "Inventory of Hazelnut Research, Germplasm and References" Regional Office for Europe <<http://www.fao.org/docrep/003/x4484e/x4484e03.htm>>

³ Eurostat. Crops products (excluding fruits and vegetables) (annual data) <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=apro_cpp_crop&lang=en>

⁴ ibid

⁵ S. İkinci "Turkey: depressed prices sparking farmers protests" 12 maart 2007 <<http://www.wsws.org/articles/2007/mar2007/turk-m12.shtml>>

⁶ B. Bouwman "Niet Atatürk maar hazelnoten" NRC Handelsblad, 17 juli 2007 <http://www.nrc.nl/buitenland/article1818876.ece/Niet_Ataturk_maar_hazelnoten>

Tabel 2: Actoren betrokken bij de hazelnootproductie in Turkije⁷

Naam	Functie
TMO (Turkish Grain Board)	Agentschap van de Turkse staat dat hazelnoten inkoop tegen een vaste prijs
Fiskobirlik	Verbond van hazelnootproducenten
Istanbul Producers and Exporters' Union	Vertegenwoordigers van producenten en exporteurs
Hazelnut Exporters Union	Export agentschap
Pro-Gida, Futim Gida etc.	Exporteurs

Het verbouwen van hazelnoten werd lange tijd gestimuleerd door middel van verschillende maatregelen zoals prijssteun en subsidies.⁸ In 2003 is Turkije begonnen met het terugtrekken van subsidies aan landbouwcoöperaties als deel van een IMF-hervormingsprogramma. De grootste producentencoöperatie is Fiskobirlik, die de belangen behartigt van meer dan 230.000 telers.⁹ Vanwege te hoge uitgaven aan producenten belandde Fiskobirlik in diepe schulden. De regering begon zelf noten in te kopen voor een wisselende garantieprijs.¹⁰ In 2006 protesteerden duizenden hazelnoottelers tegen de regering vanwege het instorten van de hazelnootprijs. Hierop nam de regering de beslissing om de hazelnootverkoop toe te vertrouwen aan de TMO (Bureau voor Grondproducten), dat beheerd wordt door de staat. De totale landoppervlakte die geregistreerd staat in het CSK-systeem (landbouwregistratiesysteem) bedraagt 522.000 hectare. De gemiddelde omvang van een boomgaard is twee hectare.¹¹ Volgens de Turkse Hazelnut Promotion Group zijn grote delen land waarop hazelnoten worden verbouwd illegaal.¹² Zo zouden 100.000 van de in totaal ongeveer 400.000 producenten illegaal hazelnoten produceren op openbaar terrein.

In 2000 waren er 160 verwerkingsbedrijven in Turkije met een capaciteit van 1.271.250 ton per jaar. De export van verwerkte gepelde hazelnoten is proportioneel gestegen met de stijging van de verwerkingscapaciteit. Ongeveer 25 tot 30 procent van de totale wereldexport van hazelnoten bestaat uit verwerkte producten, dus noten die na het ontdoen van de dop nog een verwerkingsproces hebben ondergaan. Er is echter een trend te bemerken in Turkije om steeds meer verwerkte hazelnoten te exporteren met als doel de toegevoegde waarde hiervan te kunnen bemachtigen. Hoewel Europa de grootste afzetmarkt is voor Turkse hazelnoten blijft de Hazelnut Exporters Union¹³ de mogelijkheden voor export naar nieuwe markten in het Midden Oosten, de Verenigde Staten en Rusland onderzoeken.

In 2008 waren er 180 fabrieken in Turkije waar de noten van hun dop ontdaan worden en 40 verwerkingslocaties.¹⁴ Historisch gezien werden er vooral gepelde hele hazelnoten geëxporteerd vanuit Turkije, maar in de afgelopen 20 tot 25 jaar worden steeds meer verwerkte hazelnoten geëxporteerd. Turkije exporteert naar meer dan 75 landen, waarvan ongeveer 80% bestemd is voor

⁷ J. Mortimer "Hazelnut price is unsustainable and harmful, say experts" 2 september 2007 <<http://www.sundayszaman.com/sunday/detaylar.do?load=detay&link=1850>>

⁸ A. Secer, An Investigation on Turkish Hazelnut Export Concentration. Journal of Applied Sciences Research, 4(11): 1557-1560, 2008 <<http://www.insipub.com/jasr/2008/1557-1560.pdf>>

⁹ S. Ikinçi "Turkey: depressed prices sparking farmers protests" 12 maart 2007 <<http://www.wsws.org/articles/2007/mar2007/turk-m12.shtml>>

¹⁰ A. Secer, An Investigation on Turkish Hazelnut Export Concentration. Journal of Applied Sciences Research, 4(11): 1557-1560, 2008 <<http://www.insipub.com/jasr/2008/1557-1560.pdf>>

¹¹ United States Department of Agriculture. Tree Nuts: World Markets and Trade. November 2008 <http://www.fas.usda.gov/hp/horticulture/Tree%20Nuts/2008_Treenuts.pdf>

¹² Hazelnut Promotion Group (FTG): "The state should be our sponsor not our competitor", Gürsoy, 1 mei 2009 <<http://www.gursoy.com.tr/content/view/312/258/lang.en/>>

¹³ Istanbul Hazelnut and Products Exporters' Association <<http://www.ieuhazelnut.org/>>

¹⁴ Hazelnut Promotion Group (FTG), Turkey, 2008 <http://www.ftg.org.tr/devam_eng/turkey.htm>

landen in de Europese Unie¹⁵. Duitsland is de voornaamste importeur met een aandeel van 35 procent van het totaal, vanwege de grote hoeveelheid verwerkte noten en het hoge consumptieniveau, gevolgd door Italië, Frankrijk, België, Zwitserland, Rusland, Oostenrijk, Nederland, Oekraïne en het Verenigd Koninkrijk.

Nederland

In Nederland worden hazelnoten hoofdzakelijk gebruikt als grondstof in chocoladeproducten, zoetwaren en bakkerswaren en als ingrediënt in notenmixen. Ze worden geconsumeerd als snack en 90% wordt geroosterd, gehakt, gesneden, verpulverd en gepureerd om als ingrediënt te dienen in chocoladeproducten, biscuits, zoetwaren, snoep, gebak, ijs en in salades. Bijkomende producten van de hazelnootteelt zijn de bladeren van de hazelaar die worden gebruikt als meststof, en hazelnootolie dat wordt geproduceerd uit het productieoverschot. Ruwe hazelnootolie wordt verfijnd voor het gebruik in maaltijden en hazelnootpulp wordt verwerkt in de diervoedselindustrie. Zoals te zien is in tabel 3 is Turkije verantwoordelijk voor de grootste invoer van hazelnoten naar Nederland. De uitvoer van hazelnoten vanuit Nederland gaat voornamelijk richting Duitsland, België en Frankrijk zoals te zien is in tabel 4.

Tabel 3: Invoer naar Nederland van zowel gepelde als ongepelde hazelnoten (kg)¹⁶

Jaar	Land					
	Frankrijk	Duitsland	Italië	België	Spanje	Turkije
2006	154.214	382.796	60.701	11.743	18.960	1.938.798
2007	317.045	344.564	418.784	18.646	3.850	niet vrijgegeven

Tabel 4: Uitvoer vanuit Nederland van zowel gepelde als ongepelde hazelnoten (kg)¹⁷

Jaar	Land					
	Frankrijk	Duitsland	Italië	België	Spanje	Turkije
2006	351.420	778.027	19.870	495.456	15.099	37.290
2007	373.223	973.098	onbekend	664.604	5.346	20.000

¹⁵ G. Babadogan, Hazelnuts and Hazelnut Products, Export Promotion Center of Turkey: 2010
<<http://www.igeme.org.tr/Assets/sip/tar/Hazelnuts-2007.pdf>>

¹⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline, Handel naar goederensoorten en landen (excl. bijschattingen)
<<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70745ned&D1=1,3-4&D2=1253-1254&D3=1-18&D4=22-47&HDR=T,G2&STB=G1,G3&VW=T>>

¹⁷ ibid

Afname door Nederlandse bedrijven en hoeveelheden

Tabel 5: Invoer van hazelnoten in Nederland¹⁸

Periode	Ongepelde hazelnoten (kg)	Invoerwaarde (euro)	Gepelde hazelnoten (kg)	Invoerwaarde (euro)
2007	329.050 kg.	580.000	3.506.651 kg.	16.638.000
2009	332.859 kg.	687.000	2.645.976 kg.	10.788.000
2010 jan-apr	70.905 kg.	162.000	1.045.506 kg.	4.932.000

De totale invoerwaarde van goederen afkomstig uit Turkije bedroeg 274 miljard euro in 2009.¹⁹ Hazelnoten maakten hier deel van uit met een waarde van 11.5 miljoen euro.

Turkse leveranciers

In Turkije zijn meer dan 180 fabrieken en rond de 40 verwerkingslocaties gevestigd die zich richten op hazelnoten. Hazelnoten worden na de oogst ontdaan van dop en gesorteerd naar grootte. Soms vindt ook de verwerking van noten zoals hakken, blancheren en verpulveren plaats in deze bedrijven. In 1999 was Baskan Gida de grootste leverancier van hazelnoten aan de Ferrero Group en verantwoordelijk voor 25 procent van Turkije's hazelnoten export. Uit onderzoek blijkt dat ongeveer tweederde van alle export van Baskan Gida bestemd was voor de Ferrero Group, met een verkoopwaarde hoger dan 100 miljoen dollar per jaar in 1999, 2000 en 2001. De overige grote afnemer van Baskan Gida was Storck, een Duits zoetwarenbedrijf, dat hazelnoten kocht met een waarde van 10-15 miljoen dollar tussen 1997 en 2001. In 2002 zette Baskan Gida haar werkzaamheden als handelaar stop nadat het bedrijf failliet verklaard werd. De hazelnotenhandel werd overgedragen aan een ander Turks bedrijf, Aksu Gida, wiens meerderheidsaandeelhouder de Engelse handelaar in voedselproducten Indo Mediterranean Commodities Ltd ("Indo Med") was. Indo-med en haar mede-bedrijven kochten hazelnoten van Baskan Gida in opdracht van onder andere Nestlé en Kraft.²⁰ In mei 2002 bracht Aksu Gida de handel onder bij een derde Turks bedrijf, Baskan Yuksel. Zowel Aksu Gida en Baskan Yuksel leverden hazelnoten aan Ferrero.²¹ Het bedrijf Indo Mediterranean Commodities Ltd ging failliet nadat het onder andere betrokken was in een fraudezaak waar zowel Ferrero en Baskan Gida ook bij betrokken waren. De eigenaar van Indo Med is in 2006 een nieuw bedrijf begonnen, Serendib Investments Limited.²²

Pro Gida is de derde grootste hazelnotenverwerker in Turkije. Het moederbedrijf van Pro Gida is het Duitse Pisani & Rickertsen GMBH. De fabriek van Pro Gida levert hele en verwerkte hazelnoten aan buitenlandse afnemers via hun handelskantoren in Istanbul en Hamburg. Het is onduidelijk of Pro Gida hazelnoten levert aan Ferrero.

¹⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline, In- en uitvoer van goederen; afdeling 02, registratie <<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71740ned&D1=a&D2=248-249&D3=0&D4=35,%28l-6%29-&VW=T>>

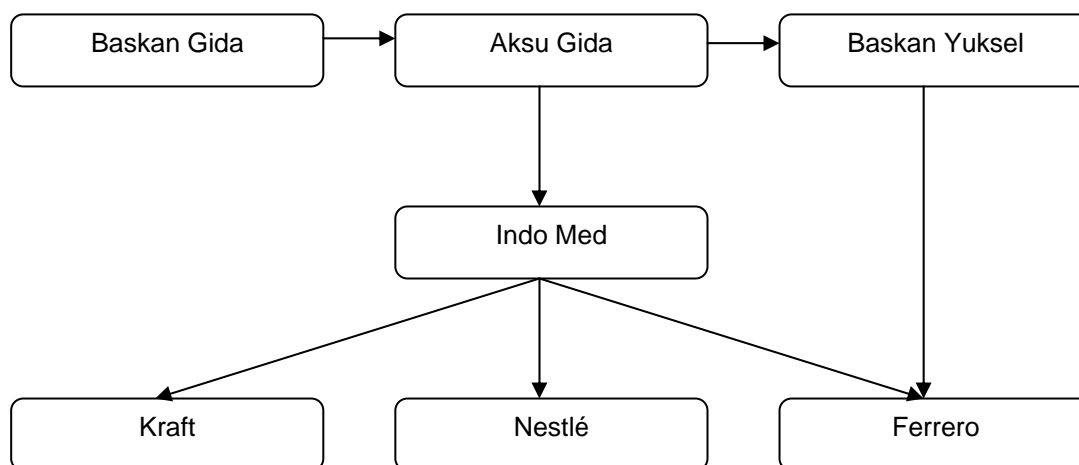
¹⁹ Centraal Bureau voor de Statistiek, Internationale Handel <<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/internationale-handel/cijfers/extra/2008-animatie.htm>>

²⁰ Bank of Tokyo-Mitsubishi Ltd & Anor v Baskan Gida Sanayi Ve Pazarlama & Ors, Court of Appeal - Chancery Division, April 29, 2004 <<http://vlex.co.uk/vid/hc-03-c02596-52636662#ixzz11Ni3h4xt>>

²¹ Barlow Lyde & Gilbert "Ferrero successfully defends €23m hazelnut fraud claim" 11 juni 2009 <http://www.blg.co.uk/news_press/press_releases/ferrero.aspx>

²² Dercos Foods International Division <<http://www.dercosfoods.com/newwebsite/reports/032006ar.pdf>>

Figuur 1: Bedrijfsstructuur Baskan Gida

Nederlandse afnemers

Importeursvereniging NZV²³ laat weten dat supermarkten de grootste afnemers zijn van hazelnoten in Nederland. Daarnaast zijn er de groothandels, wiens belangen behartigd worden door de NZV. De hazelnoten die gebruikt worden door retailers zijn zowel direct afkomstig uit Turkije of worden via Nederlandse groothandels gekocht. Verder worden hazelnoten gebruikt door de horeca, industrie en detailhandel.²⁴ Een substantieel deel van de hazelnoten die geïmporteerd worden uit Turkije wordt gekocht door groothandels. Handelonderneming Finma B.V. AGA uit Rotterdam noemt zichzelf de grootste leverancier van hazelnoten in Nederland.²⁵ De hazelnotenomzet van Finma B.V. AGA bedraagt 2.000 ton op jaarbasis²⁶

Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie

De Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie (VBZ) is de brancheorganisatie voor fabrikanten van koek, snoep en chocolade. Als missie wordt genoemd het “bevorderen van een maatschappelijk verantwoord, optimaal ondernemersklimaat voor haar leden door actieve belangenbehartiging van de sector”.²⁷ Nader contact met de VBZ wordt gezocht om meer duidelijkheid te krijgen over concrete afnamecijfers van hazelnoten door haar leden.

Verwerkingsbedrijven

Er zijn enkele verwerkingsbedrijven in Nederland die een plaats innemen tussen producenten, handelaars en andere verwerkers in de hazelnootketen. Deze verwerkers bieden naast verwerking soms ook bredere diensten aan zoals regeling van documenten en doorzending van hazelnoten. Het in België gevestigde bedrijf Molenbergnatie is een voorbeeld van een verwerker die al deze diensten aanbiedt.²⁸ Het in Doetinchem gevestigde Intersnack Nederland is onderdeel van de Europese Intersnack Group en houdt zich bezig met de verwerking van hazelnoten en andere noten voor

²³ Nederlandse Vereniging voor de Handel in gedroogde Zuidvruchten, specerijen en aanverwante artikelen <<http://www.zuidvruchten.nl/home/>>

²⁴ Delinuts. Import, Export and Wholesale <<http://www.delinuts.nl/nl/doelgroepen.html>>

²⁵ Finma B.V. AGA The Food Specialist <http://www.finma.eu/>

²⁶ Telefonisch gesprek met receptioniste Finma B.V AGA op 22-09-2010

²⁷ Website VBZ. Missie <<http://www.vbz.nl/>>

²⁸ Website Molenbergnatie <<http://www.molenbergnatie.com/nl>>

notenmixen, dus niet bestemd voor de zoetwarenindustrie. Hun hazelnoten zijn voornamelijk afkomstig uit Turkije maar ook uit andere Zuid-Europese landen.²⁹ De verwerking van hazelnoten vindt plaats in meerdere Europese verwerkingslocaties en de noten worden geëxporteerd binnen Europa. Vanwege fluctuerende hazelnootprijzen in Turkije worden hazelnoten echter steeds vaker vervangen door amandelen uit Californië.

²⁹ Telefonisch gesprek met Yann Quémenéur van de Franse vestiging van de Intersnack Group op 12-10-2010

Hazelnoten in Nederlandse producten

Hazelnoten worden gebruikt in de zoetwarenindustrie om praline te maken en ook in combinatie met chocolade en in producten zoals zoals hazelnootpasta. Nederland importeert zowel gepelde als ongepelde hazelnoten. De verwerkingen die in Nederland plaatsvinden zijn het mengen en roosteren voor verdere verwerkingen en chocolateren. Een groot deel van de verwerkte hazelnoten in producten in de Nederlandse markt is afkomstig uit Duitsland. Duitsland heeft een aandeel van 27% in de afname van Turkse hazelnoten en is koploper op het gebied van hazelnootverwerking.³⁰ Mars Nederland bijvoorbeeld verwerkt geen hazelnoten in hun productielocatie in Veghel. De Mars producten met hazelnoten voor de Nederlandse markt worden geproduceerd in hun productielocatie in Duitsland.³¹ Mars koopt hazelnoten in Turkije en Italië, deze worden gebruikt in de producten Amicelli®, Topic®, Balisto®, Galaxy® and Tracker®, welke voornamelijk in Engeland en Duitsland geproduceerd worden.³²

De Nederlandse groothandel biedt een gevarieerd assortiment aan van hazelnoten.³³ Gepelde hele hazelnoten worden gebruikt als grondstof voor verwerkte hazelnoten. Geblancheerde hazelnoten worden verwerkt in de chocolade-industrie en in de productie van zoute hazelnoten. Gebrande hazelnoten worden verkregen door het roosteren van de noten op desgewenste temperatuur en worden gebruikt in de chocolade-industrie of als snack voor consumenten. Gehakte hazelnoten zijn geroosterde hazelnoten die zeer fijn gesneden worden, ze worden verwerkt in ijs, biscuit, chocolade en bakkerswaren. Hazelnootpasta is een halffabrikaat dat wordt gebruikt in de vervaardiging van hazelnootpuree of soortgelijke producten door de geroosterde noten te stampen. Het is zeer aannemelijk dat de bedrijven in tabel 6 de grootste afnemers zijn van hazelnoten. Om dit onomstotelijk te bewijzen is echter verder onderzoek nodig.

Tabel 6: Voorbeeld van bedrijven die hazelnootproducten op de consumentenmarkt brengen in Nederland

Bedrijf	Merk/product
Zonnatura	Muesli, hazelnootpasta, koekjes, fruitwafels, mueslirepen
Albert Heijn	AH Hazelnootpasta, notenmixen, chocoladerepen, banket
Unilever	Ben & Jerry's, Hertog, Ola
Verkade	Koekjes, chocoladerepen, chocoladeletters
Ferrero	Nutella, Kinder, Ferrero Rocher
Kraft Foods	Côte d'Or
Nestlé	Nuts, Quality Street

³⁰ G. Babadogan, Hazelnuts and Hazelnut Products, Export Promotion Center of Turkey: 2010
<<http://www.igeme.org.tr/Assets/sjp/tar/Hazelnuts-2007.pdf>>

³¹ Telefonisch gesprek met Mars Nederland Veghel op 22-09-2010

³² Opmerkingen nav. overleg 28-09-2010

³³ Finma B.V. AGA The Food Specialist, Producten

<http://www.finma.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=53&lang=nl>

Gedragcodes en verhouding tot afname van Turkse hazelnoten

Uit contact met importeursvereniging NZV blijkt dat Nederlandse retailers volop gebruik maken van Nederlandse groothandelaren in hun afname van hazelnoten. Een groot deel van de retailers hanteert een gedragscode die refereert naar toeleveranciers en kinderarbeid specifiek.³⁴

Zonnatura

Zonnatura is onderdeel van voedselconcern Wessanen en heeft geen eigen gedragscode die van toepassing is op hun volledige assortiment. Wel geeft het bedrijf aan dat het assortiment steeds meer uitgebreid wordt met producten die een EKO en Fair Trade keurmerk dragen.³⁵ EKO is een milieukeurmerk voor producten uit de biologische landbouw dat geen duidelijke garanties afgeeft met betrekking tot arbeidsomstandigheden of kinderarbeid.

Unilever

De gedragscode van Unilever is primair bedoeld voor het eigen personeel, dit wordt uiteengezet in de *Code of Business Principles*³⁶. Over toeleveranciers staat er het volgende: *“Unilever wil relaties met haar leveranciers, afnemers en zaken partners onderhouden die tot wederzijds voordeel strekken. In onze zakelijke contacten verwachten we van onze zaken partners dat zij gedragsregels toepassen die consistent zijn met de onze.”*³⁷ Ook hanteert Unilever een *Business Partner Code*³⁸ (BPC), die CSR standaarden uiteenzet voor eerstegraads leveranciers. Voor leveranciers van landbouwproducten geldt ook de *Unilever Sustainable Agriculture Code*³⁹, die op een vergelijkbare manier wordt geïmplementeerd als de BPC. In 2008 is strikte monitoring van de BPC geïntroduceerd, onder andere door middel van onafhankelijke audits.

Ferrero

Ferrero bezit geen verwerkingsfabrieken in Nederland, maar heeft een handelslocatie in Breda. Ferrero is in 2005 begonnen met het “Hazelnut Business Development” programma.⁴⁰ Het doel van dit programma is het creëren van langdurige partnerships met producenten en het ontwikkelen van projecten in samenwerking met lokale overheden, financiële instellingen en investeerders. Hazelnoten zijn een van de voornaamste grondstoffen van Ferrero, naast cacao en melk. De Code of Ethics van Ferrero vermeldt dat: *“We require our suppliers to respect work legislation and regulations in accordance with international standards; to not discriminate against personnel on the basis of race, nationality, gender and religion; to not resort to the use of child labour or forced labour in its work; to read and comply with the Code of Ethics. We will not engage in a relationship with suppliers who do not accept these conditions and we reserve the contractual right to use every suitable means (including termination of the contract) if the supplier breaches the legal or contractual or Code of Ethics requirements, when conducting its business in the name of and/or on behalf of Ferrero”.*⁴¹ Deze gedragscode vermeldt een verplichting ten opzichte van toeleveranciers en maakt een specifieke

³⁴ Bijvoorbeeld Ferrero Code of Ethics <<http://www.ferrero.com/social-responsibility/code-of-ethics/reliability-trust/?IDT=9506>>, Ahold Sustainable Trade op website <<http://www.ahold.com/en/responsible/sustainable-trade>>

³⁵ Telefonisch gesprek met Arjan Schermer van Zonnatura op 22-09-2010

³⁶ Unilever global website, 'Our Principles', <<http://www.unilever.com/aboutus/purposeandprinciples/ourprinciples/>>

³⁷ De Unilever groep, Gedragscode <http://www.unilever.nl/Images/Gedragscode%20-%20final_tcm164-177051.pdf>

³⁸ Unilever global website, 'Business partner code', <<http://www.unilever.com/sustainability/customers-suppliers/suppliers/partner-code/index.aspx>>

³⁹ Unilever global website, 'Suppliers', <<http://www.unilever.com/sustainability/customers-suppliers/suppliers/>>

⁴⁰ Ferrero Corporate Social Responsibility Rapport 2008/ 2009 <<http://www.ferrero.com/csr/eng/index.html>>

⁴¹ Ferrero Code of Ethics <<http://www.ferrero.com/social-responsibility/code-of-ethics/reliability-trust/?IDT=9506>>

verwijzing naar kinderarbeid. Ook neemt Ferrero deel aan het cacao programma van het Initiatief Duurzame Handel, een consortium van multinationals, retailers en maatschappelijke organisaties.

Mars

Mars heeft een gedragscode ontwikkeld die gestoeld is op vijf principes. In de code staat dat: *“As we negotiate with our suppliers and distributors, we must avoid terms that are harmful to their business while demanding supplies and services from them that will be the best for us. Mutuality imposes a special obligation on us to respect the environment and develop the most sustainable methods for achieving our goals. Our aim is to return a fair benefit to our local and national communities, increasing their prosperity and quality of life as we benefit from partnership with them.”*⁴² Er worden geen bindende verplichtingen genoemd ten opzicht van leveranciers en er is geen vermelding naar kinderarbeid.

Net als Ferrero neemt ook Mars deel aan het cacao programma van het Initiatief Duurzame Handel. Mars is de grootste chocoladefabrikant ter wereld en heeft de ambitie uitgesproken om in 2020 alleen nog maar duurzame cacao te willen verwerken.⁴³ In 2009 deed Mars de toezegging om jaarlijks 100.000 ton cacao te gebruiken dat gecertificeerd is door de Rainforest Alliance. Hoewel de Rainforest Alliance niet het sterkste duurzaamheids certificeringprogramma is, zijn de standaarden van toepassing op tenminste het niveau van de productiecoöperatie.⁴⁴

Ahold

Wat betreft kinderarbeid zegt Ahold: *“In our supply chain, we uphold compliance with fundamental workers’ rights as codified in national labor legislation and the core International Labor Organization (ILO) Conventions. These rights include prevention of forced and child labor, freedom of association, non-discrimination and equal remuneration for equal work. Child labor is not permitted in either our stores or our distribution centers. Wherever we operate, we maintain high employment standards and ensure fundamental workers’ rights, which include the prohibition of child labor”*.⁴⁵ De gedragscode van Ahold refereert expliciet naar kinderarbeid in de keten en stelt dat kinderarbeid niet toegestaan is in de keten.

Er worden ook onafhankelijke controles genoemd ten aanzien van de leveranciers van Ahold: *“Ahold acknowledges the rights of the workers at our suppliers. We help suppliers grow their businesses in a responsible and sustainable way and request third party audits of our suppliers corporate brand on compliance with local, national and international standards. All our suppliers are required to sign our Standards of Engagement, which outline our requirements for sustainable trade”*⁴⁶ Het is echter onduidelijk hoe frequent deze audits worden uitgevoerd en bij welke leveranciers dit plaatsvindt.

Ook hanteert Ahold een eigen merk van Albert Heijn, genaamd “puur&eerlijk”.⁴⁷ Puur&eerlijk is opgebouwd uit vijf categorieën: biologisch, fairtrade, duurzame vangst, scharrel en ecologisch.

⁴² Mars Inc. The Five Principles of Mars
<http://www.mars.com/global/assets/documents/mars_the_five_principles_of_mars.pdf>

⁴³ Initiatief Duurzame Handel. Cacao <<http://www.duurzamehandel.com/nl/cacao>>

⁴⁴ T. Newman “Mars, Inc announces sustainability commitments for cocoa” 10 april 2009
<<http://www.laborrights.org/sites/default/files/news/Mars%20Cocoa%20Press%20Release%204.09.pdf>>

⁴⁵ Ahold website, Sustainable Trade, Our Policies <<http://www.ahold.com/en/responsible/sustainable-trade>>

⁴⁶ Ahold website, Sustainable Trade <<http://www.ahold.com/responsible/sustainable-trade>>

⁴⁷ AH puur&eerlijk, Ahold website <<http://www.ah.nl/puurenerlijk/>>

Producten die behoren tot de fairtrade categorie hebben het Max Havelaar keurmerk, wat controleert of er “volgens de internationale fairtrade handelsvoorwaarden is ingekocht.”⁴⁸

Kraft Foods

In 2010 werd de Britse chocoladefabrikant Cadbury overgenomen door Kraft Foods, een Amerikaans bedrijf dat onder andere de merken Lu, Milka en Oreo verkoopt. Kraft Foods hanteert een Code of Conduct waarin de tien waarden van het bedrijf uiteengezet worden.⁴⁹ Ook is er op de website een sectie te vinden over leveranciers, waarin vermeld wordt dat zowel directe als indirecte toeleveranciers geen kinderen onder de 18 in dienst mogen hebben. De enige uitzonderingen die Kraft Foods vermeldt op deze regel zijn de volgende⁵⁰:

- ❑ De toeleverancier moet voldoen aan wetten die de minimum arbeidsleeftijd voorschrijven zoals beschreven in ILO Conventie 138.
- ❑ De toeleverancier moet garanderen dat medewerkers tenminste 15 jaar zijn.
- ❑ De toeleverancier moet aantonen dat de werknemers niet worden blootgesteld aan lichamelijke risico's die schade kunnen toebrengen aan de lichamelijke, mentale of emotionele ontwikkeling.

Nestlé

Het Zwitserse Nestlé hanteert een Supplier Code met een duidelijke verwijzing naar kinderarbeid.⁵¹ Kinderarbeid wordt omschreven als werk dat mentaal, fysiek, sociaal en moreel gevaarlijk is voor kinderen of interfereert met hun schoolbehoeften. De Code beschrijft ook de verplichting voor leveranciers om de Supplier Code kenbaar te maken naar landbouwers verderop in de keten.

Het feit dat er een vermelding is over kinderarbeid in een gedragscode impliceert niet dat bedrijven een actief beleid hebben ter voorkoming van kinderarbeid of dat dit een garantie betekent. Immers, naast een code die van toepassing moet zijn voor de gehele keten moet er ook sprake zijn van adequate monitoring en onafhankelijke verificatie. In de *Business Partner Code* en *Unilever Sustainable Agriculture Code* wordt gebruikt gemaakt van strikte monitoring door onafhankelijke auditors. Het is echter in dit korte bestek niet vast te stellen of dit bij de overige bedrijven ook het geval is.

⁴⁸ AH puur&eerlijke fair-trade, Ahold website <<http://www.ah.nl/puureenerlijk/fairtrade>>

⁴⁹ Kraft Foods Code of Conduct <<http://www.kraftfoodscompany.com/assets/pdf/CodeofConduct.pdf>>

⁵⁰ Corporate Responsibility Expectations for Direct Suppliers <http://www.kraftfoodscompany.com/responsibility/compliance-integrity/Pages/corporate_responsibility_expectations.aspx#expectations_shaperect>

⁵¹ The Nestlé Supplier Code <<http://www.nestle.com/Resource.axd?Id=92AB6569-AE84-4D57-82BC-128CE20BD4A9>>

Marktverdeling van overige hazelnootproducerende landen

Volgens de Food and Agriculture Organization van de Verenigde Naties (FAO) zijn de top vijf hazelnoot producerende landen Turkije, Italië, Spanje, Azerbeïjan en de Verenigde Staten. Van 1961 tot 2002, groeide de wereldproductie van hazelnoten van 182,275 tot 842,981 ton.⁵² Het is moeilijk om te verklaren waarom een groot aantal productielanden ook importeur is van hazelnoten, ondanks hun eigen binnenlandse productie. Mogelijk heeft dit te maken met de prijs of kwaliteit, maar het is voornamelijk onduidelijk wat de precieze redenen per land zijn.

Tabel 7: Hazelnootproductie in overige landen (2002)⁵³

Land	Productie/ton	% van wereldproductie
Italië	123.000	15%
Spanje	22.000	3%
Verenigde Staten	16.000	2%

Italië

De hazelnotenindustrie in Italië is geconcentreerd in vier regio's: Campania, waar ongeveer de helft van alle productie plaatsvindt en verder in Piemonte, Latium en Sicilië. Hazelnootproductie in Piemonte vertegenwoordigt tien procent van de totale Italiaanse productie, in Campania is dit 50 procent, in Latium 28 procent en in Sicilië 12 procent. De meeste productie in Italië vindt plaats in heuvelachtige gebieden met een hoogte tussen 250 en 700m. Italië is wereldwijd de tweede grootste producent en exporteur van hazelnoten. Het land is echter netto-importeur als je kijkt naar handelswaarde. Zo exporteerde Italië 77 miljoen dollar (zowel gepelde als ongepelde) hazelnoten en importeerde 102 miljoen dollar in 2002. Het merendeel van de Italiaanse export is bestemd voor andere Europese landen, waar het sterk concurreert met Turkse hazelnoten. Een groot deel van de verwerking van niet-Italiaanse hazelnoten bestemd voor export gebeurt door Italiaanse bedrijven.

Verenigde Staten

De Verenigde Staten produceert ongeveer 25,000 tot 30,000 ton ongepelde hazelnoten in de staat Oregon en importeert bijna 4.000 ton hazelnoten.⁵⁴ Gemiddeld 95 procent van de Amerikaanse import van hazelnoten is afkomstig uit Turkije. De export van Amerikaanse hazelnoten ondervindt steeds meer competitie vanuit Italië. De Italiaanse hazelnoot voldoet aan hogere kwaliteitsstandaarden en kan daarom gemakkelijker toegang vinden tot de Europese markt. Geïmporteerde en lokaal geproduceerde hazelnoten worden in de Verenigde Staten verwerkt in bakkersproducten, ontbijtgranen en zoetwaren. Bedrijven in deze sectoren verwerken gepelde hazelnoten vaak tot hazelnootpasta die verder gebruikt kan worden als ingrediënt.

De export van hazelnoten in 2003 bedroeg 32.6 miljoen dollar. Gemiddeld vertegenwoordigen ongepelde hazelnoten 80 procent van de export en gepelde hazelnoten de overige 20 procent. Hoewel Turkije de grootste exporteur is van gepelde hazelnoten is de Verenigde Staten de marktleider in de export van ongepelde hazelnoten, met 49 procent van de totale wereldexport. De grootste exportmarkt voor Amerikaanse ongepelde hazelnoten is Hong Kong, met een waarde van 13 miljoen

⁵² FAO Corporate Document Repository "Inventory of Hazelnut Research, Germplasm and References" Regional Office for Europe <<http://www.fao.org/docrep/003/x4484e/x4484e03.htm>>

⁵³ ibid

⁵⁴ USDA Foreign Agricultural Service, World Horticultural Trade & U.S. Export Opportunities, Maart 2004 <http://www.fas.usda.gov/htp/Hort_Circular/2004/3-05-04%20Web%20Art/03-04%20Hazelnut%20Web%20Article.pdf>

dollar oftewel 54 procent van de totale export van ongepelde hazelnoten in 2003. De meeste hazelnoten die binnenkomen in Hong Kong worden doorgevoerd naar China en andere markten. Hong Kong is tevens de voornaamste importeur van Amerikaanse gepelde hazelnoten, met een waarde van 4.6 miljoen dollar in 2003. Turkse hazelnoten zijn echter in groeiend tempo een positie aan het verwerven op de markt in Hong Kong en vormen een bedreiging voor het Amerikaanse marktaandeel.

Spanje

Spanje is de nummer vier producent van hazelnoten na Turkije, Italië en de VS. De regio waar de meeste productie plaatsvindt is Catalonië in het noordoosten, waarin de provincie Tarragona de meeste hazelnoten verbouwt (27,000 ha) wat neerkomt op 90 procent van de totale landbouwgrond waarop hazelnoten worden verbouwd. De gemiddelde exportwaarde van hazelnoten bedraagt 10.9 miljoen dollar en de importwaarde 15.6 miljoen dollar, waarvan 82 procent afkomstig is uit Turkije.⁵⁵ Spanje exporteert voornamelijk naar andere Europese landen waarvan Duitsland 50 procent van de totale export ontvangt. Het binnenlands gebruik van hazelnoten bestaat vooral uit de consumptie van gepelde hazelnoten. De zoetwaren en chocolade industrie gebruiken ongeveer 60 tot 70 procent van de binnenlandse productie. Hazelnoten worden echter ook vaak verkocht in snackverpakking. In jaren waarin de prijs van amandelen hoog is stijgt de vraag naar hazelnoten in de zoetwaren industrie. Export van hazelnoten uit Spanje wordt minder terwijl import stijgt, voornamelijk uit Turkije.

⁵⁵ ibid